

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
імені В.М.КОРЕЦЬКОГО
НАН УКРАЇНИ

Держава і право

ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ЮРИДИЧНІ І ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Випуск 19

Київ 2003

ПРАВОВИЙ ВПЛИВ НА ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ 20-х РОКІВ XX ст.: ЗМІСТ, СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ПАЛІТРА

Відтворити особливості соціального розвитку українського народу у певний період неможливо без різнобічного ретроспективного аналізу його історії, серед чого особливе місце посідає державна правова політика в галузі законотворення і застосування.

Згідно з марксистсько-ленінським ученням про державу і право як надбудовні явища, обумовлені базисними економічними відносинами, право, в юридичному розумінні, виникло з потреби економічних відносин права власності і мало зникнути разом із ліквідацією буржуазної приватної власності як історично розвинутої форми виразу власності взагалі. Пролетаріат як клас, позбавлений засобів виробництва, разом із союзниками отримував своєрідний соціальний мандат (підставу, визначену історією) на глибокі революційні перетворення дійсності, тобто “право” в тому значенні, що виражає обґрунтованість, виправданість відповідних дій. З погляду звичної, поширеної нині номенклатури правових явищ таке “пролетарське” право далеке від права в юридичному його значенні, а ближче до поняття “правосвідомості”, тобто суб’єктивних уявлень людей, їхніх груп про реальне, бажане і допустиме право¹.

Теоретики українського радянського пореволюційного права погоджувалися, що “радянський законодавець не міг з’явитися наступного дня після революції і приступити до роботи, взявши в свої руки законодавчу творчість”². Збірник постанов і розпоряджень Тимчасового Робітничо-Селянського Уряду України (як систематизований збірник декретів або законів радянського уряду) з’явився лише в 1919 р. У січні — квітні цього року було надруковано 474 декрети, у травні — червні — 150. Завдячуючи почерговістю своєї появи перебігові революційних подій, ці правові акти ще довго, з огляду тільки на їхню кількість, не могли охоплювати всі сторони життя, які потребували юридичного оформлення.

Наслідки політики в сфері законотворчості були відчутними на тих українських землях, що перебували під владою червоних військ, які підтримував Тимчасовий Робітничо-Селянський Уряд України, сформований 28 листопада 1918 р. У той час, коли поширювалися погляди на державу як знаряддя експлуатації, на закон як волю певного класу, які потрібно знищити революційною боротьбою, ним приймалося і втілювалося в практику найбільше декретів, присвячених утворенню радянських органів влади (була це коротка інформація чи детальне “положення”). Услід за першим маніфестом Тимчасового Робітничо-Селянського Уряду України від 1 — 14 січня 1919 р. (№1, ст.1) було опубліковано повідомлення про організацію відділу Внутрішніх справ, на який покладалося керівництво організацією радянської влади на місцях (№1, ст.2), декрет і положення про організацію радянської влади на місцях безпосередньо революційними комітетами і комітетами бідноти (№1, ст.3) тощо³.

На час “остаточного викорінення поділу людства на класи, котре відмінило б розбіжність між правом і обов’язком, тобто ліквідувало б і право як засіб класового панування”⁴, правотворча діяльність радянських органів влади була головним чинником регулюючого впливу революційного права на конкретні

© ЛАВРИК Галина Володимирівна — кандидат історичних наук, докторант Полтавського державного педагогічного університету ім.В.Г.Короленка

суспільні відносини. Революційне право у своїх нормах мало конструювати моделі обов'язкової поведінки різних суб'єктів суспільних відносин. Законодавець одним суб'єктам суспільних відносин надавав певні права, на інших накладав певні обов'язки, таким чином пов'язуючи їх цими правами і обов'язками.

Правовий вплив на складну систему взаємин, взаємодії та взаємовпливів канонічно й організаційно структурованих суб'єктів, об'єднаних за світоглядно-віровизнавчими ознаками, які сьогодні позначаємо терміном "релігійне життя"⁵, у роки радянської влади розпочався з юридичних норм її перших декретів. Ці норми, регламентуючи відносини у сфері релігійного життя, імплантованого в загальну структуру суспільного життя, надавали їм юридичної форми, їх учасники ставали суб'єктами права, взаємопов'язаними суб'єктивними правами та юридичними обов'язками. Саме тому з першими декретами радянської влади і пов'язуємо початок юридичного оформлення відносин у сфері релігійного життя, які згодом відбувалися у межах, визначених нормами українського радянського законодавства про культу.

Хоча на початку радянського будівництва в Україні, як справедливо зазначали правники, дата декрету засвідчувала, коли декрет видано або коли він вступив у дію, однак не завжди підтверджувала, що з цього часу з'явився юридичний інститут, про який ідеться.

Такого досвіду щодо найконсервативнішої суспільної інституції — церкви — прихильники реформування існуючого порядку в справах релігії могли набути лише при виконанні обов'язкових постанов, створених не законодавцем, а перебігом революційних подій, особливо на тих українських землях, де церковні інституції впродовж 1917 — 1918 р.р. мали безпосередні відносини з російськими радянськими державними структурами.

Варто визнати, що російські більшовики прийшли до влади з виразною програмою дій щодо релігії і церкви. Виробили вони її задовго до Жовтневої революції, запозичивши у К.Маркса і Ф.Енгельса теоретичні підходи до вирішення питання про сутність, зміст і заходи із забезпечення свободи совісті у пролетарській державі. Вже в проєкті програми, підготовленому Г.В.Плехановим і В.І.Леніним та ухваленому II з'їздом РСДРП у 1903 р., російські соціал-демократи домагалися "необмеженої свободи совісті" (ст.5), "повної рівноправності всіх громадян, незалежно від релігії" (ст.7), "відокремлення церкви від держави і школи від церкви" (ст.13)⁶.

Такий статус церкви відобразився у декреті "Про відокремлення церкви від держави і школи від церкви", покликаному тривалий час визначати правові умови для досягнення ідеалу суспільства і мети його майбутнього розвитку: релігія вільна від нагляду й тиску влади, і влада вільна від сакральних санкцій, побудована на раціональній й демократичній основі. За спостереженням керуючого справами Раднаркому РСФРР В.Д.Бонч-Бруєвича, "робітники скрізь вітали декрет про відділення церкви від держави і школи від церкви, необхідність якого давно назріла"⁷.

Однак саме на момент захоплення влади припадала остаточна девальвація головних життєвих ідеалів і культурних цінностей, особливо релігійних уявлень, які замінялися у свідомості людей "новими ідеями". Практично всі прошарки суспільства тією чи іншою мірою зазнали впливу атеїстичної ідеології. Одних вона, як слушно зауважує сучасний німецький соціолог В.Аксюниць, позбавила волі і здатності реалістично мислити, інших — спрямувала на пошуки історичних "міражів". Миський пролетаріат як "молодий" ще прошарок, що втратив своє вчорашнє селянське коріння і не здобув нового обмежувального укладу, виявився беззахисним перед "атеїстичною апологією безгрунтя й безукладдя"⁸.

Щодо селянських мас, то вони у цій загальній ідеологічній метушні були залишені напризволяще. Відповідно, з появою декрету "Про відокремлення церкви від держави" не зникали моменти, які змушували рахуватися з міркуваннями "премудрих королів" російської революції, цілком властивими "державній мудрості" дрібнобуржуазних партій, про те, що селянство не розуміє боротьби пролетаріату і його партії з клерикалізмом, що воно буде підливлянням масла у вогонь контрреволюційної боротьби буржуазії проти робітничого класу, змусить широкі несвідомі маси відсахнутися від революції тощо, а не рішуче відкидати їх геть як "обивательські", "міщанські". Зробити це закликав у вересні 1917 р. кандидат у члени ЦК РСДРП(б) М.О.Скрипник, звертаючись до основних лозунгів партії: "Свобода совісті", "Відокремлення церкви від держави і відокремлення школи від церкви", "Конфіскація церковного і монастирського майна", "Геть попів з політичного життя" та інших⁹.

За лаштунками таких лозунгів ще зовсім далекою від офіційних політичних настанов залишалася маса віруючих, якій у різні історичні періоди належала основна роль у вирішенні релігійних справ. Неприродною для віруючих була підтримка політичних партій, які планували свою церковну політику, виходячи з соціалістичної чи тоталітарно-атеїстичної ідеології, спрямованої на ліквідацію релігії.

Звичайно, на таких політичних вимогах, котрі по завершенню революції і громадянської війни мали втілюватися у закони, мало позначився зміст ґрунтовних розробок політико-юридичного оформлення державно-церковних стосунків, до яких удавалися українські уряди періоду визвольних змагань¹⁰, хоча в результаті їхніх спроб залучення державних чинників до вирішення проблем у релігійній сфері, за спостереженнями сучасних дослідників, відбулася спонтанна еволюція в бік секуляризації. Церква в Україні (на відміну від більшості європейських країн) переживала період розмежування сфер влади між нею та державою як важлива і цінна інституція. Незалежно від ставлення українських державних структур, вона виконувала націотворчу функцію¹¹.

Релігійне законодавство перших років радянської влади, як і законодавчі моделі вирішення релігійних проблем, що належали українським урядам 1917 — 1920 рр., постало, з одного боку, як результат колективної та індивідуальної реакції на факти переслідувань, насилля щодо віруючих, інаковіруючих, невіруючих, що мали місце протягом історії релігійно-диференційованого суспільства в системі відносин "держава — релігія", "церква — людина", а з іншого — як важливий принцип розв'язування цих проблем, а також як правова гарантія унеможливлення насилля, примусу в справах совісті.

Серед вихідних політико-правових умов — гарантій здійснення свободи совісті, автори ряду публікацій з питань державного будівництва, безпосередньо причетних до практичного проведення відокремлення церкви від держави в Україні, найчастіше називали: "1) відсутність відмінностей у правах і обов'язках громадян залежно від їхнього віросповідання; 2) відсутність державної релігії; знищення бюджету культів, тобто в ненаданні частини коштів із державного бюджету на підтримку будь-якого культу; 4) позбавлення церковних і релігійних громад права юридичної особи, права володіти власністю; 5) оголошення народною власністю всього майна церковних і релігійних громад" тощо¹². Поруч із свободою совісті як наслідком відокремлення церкви від держави вони передбачали і "церковну свободу". Остання мала виявлятися через "1) свободу засновувати нові релігійні громади, 2) свободу церковної організації і управління, 3) повну рівність у правах усіх зареєстрованих релігійних громад"¹³.

Більшість із цих положень цілком визначала характер і зміст послідовної політики використання органів радянської влади задля ліквідації релігійного

світогляду та його носіїв у “інтересах якнайшвидшого руйнування класового ладу”, політики, яка, за офіційним поясненням наркома внутрішніх справ УСРР В.А.Балицького, була “весь час направлена на врегулювання взаємин між церквою та державою на підставі відокремлення церкви від держави та встановлення свободи сумління”¹⁴. Державними і партійними діями різних рангів у першій половині 20-х років вона пов’язувалася насамперед з соціально-економічними, політичними та культурними перетвореннями й уявлялася як поступовий процес, а наприкінці десятиліття — з намірами якнайшвидше здійснити секуляризацію державно-правових відносин.

З органами радянської влади співпрацювали науковці, об’єднані навколо очолюваного наркомом юстиції і генеральним прокурором М. Скрипником Українського інституту марксизму-ленінізму (1922 — 1931рр.). Спільно зі співробітниками Інституту радянського будівництва і права, відомими партійними і державними діями Г.Г.Петровським, В.Я.Чубарем та іншими вони розвивали різноманітні аспекти марксистських поглядів на релігію і церкву. Орієнтиром для них, як і для інших практичних працівників науково-дослідних установ, служили рекомендації щодо вивчення релігійних явищ і інститутів члена ЦК КП(б)У, ректора Комуністичного університету, ректора Державного (у Ленінграді) університету С.К.Мініна, члена ВЦВК і ЦВК СРСР, директора Інституту В.І.Леніна при ЦК ВКП(б) І.І.Скворцова-Степанова, наркома освіти РСФРР, академіка АН СРСР А.В.Луначарського, члена Президії і секретаря ЦКК ВКП(б)У, відповідального редактора газети “Безбожник”, журналів “Антирелігіозник” і “Безбожник” Є.М.Ярославського та інших російських партійних і державних діячів, причетних до вироблення стратегії і тактики антирелігійної роботи, спрямованої на повне подолання релігійності в країні.

Їхні праці, активно розповсюджені в Україні, як і науково-атеїстична література Державного видавництва та його місцевих відділень, вичерпний список якої містять бібліографічні огляди, підготовлені І.Сухоплюєвим та Я.Гланом¹⁵, усупереч настановам ЦК Компартії до ґрунтовного висвітлення ідеї Бога, культу, релігії містять чимало неперевірених фактів, необґрунтованих суджень, поспішних висновків. Так, особливо шкідливим у немарксистському напрямі антирелігійної пропаганди, на думку прихильників марксизму, було заперечення ним “економічного фундаменту” релігійних вірувань.

Проте дослідження релігійних явищ та інститутів, як і більшість історико-правових публікацій 20-х років про події у державно-церковних відносинах засвідчують, що впродовж першого пореволюційного десятиліття церква як інститут задоволення релігійних потреб певної частини віруючого населення не виключалася зі сфери дії державних законів. Останні чітко визначали умови її функціонування, щоб якнайшвидше здійснити секуляризацію державно-правових відносин, тобто усунути регулятивно-санкціонуючу роль релігії і церкви у радянському суспільстві. Усе це засвідчує високий ступінь впливу держави на релігію і церкву в Україні, який міг бути як наслідком, так і причиною значного поступу в урегулюванні церковно-релігійного життя правовими засобами.

1. Алексеев С. С. Право. Азбука. Теория. Философия: Опыт комплексного исследования. — М., 1999. — С. 482. 2. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського, Інститут рукопису. — Ф.Х. — Спр.1228. — Арк. 7. 3. Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-Крестьянского правительства Украины (далі: СУ УССР). — Харьков, 1919. — №1. — Ст.1; Ст. 2; Ст.3. — С. 1, 1 — 5, 6 — 7; 4. Стучка П. Учение о государстве и о конституции РСФСР. — М., 1922. — С.130. 5. Академічне релігієзнавство: Підручник для вузів / За ред. проф. А.Колодного. — К., 2000. — С. 677. 6. КІПРС в резолюціях і рішеннях з’їздів, конференцій і

пленумів ЦК. — К., 1978. — Т.І. — С. 62. 7. *Бонч-Бруевич В.Д.* Избр. соч. — М., 1959. — Т.І. — С. 81. 8. *Аксюцич В.* Атеистическая идеология. Государство. Церковь // Русское зарубежье в год тысячелетия крещения Руси: Сборник. — М., 1991 — С. 233. 9. *Скрипник М.* Вороння піднімається // Скрипник М.О. Вибрані твори / Упоряд.: І.Ф.Курас (кер.) та ін. — К., 1991. — С. 85. 10. Головні напрямки державної політики українських урядів стосовно релігії та церкви та способи їх реалізації детально висвітлюються в книгах В.І.Ульяновського: Церква в Українській Державі 1917 — 1920р.р. (Доба Української Центральної Ради): Навч. посібник. — К., 1997; Церква в Українській Державі 1917 — 1920р.р. (Доба Гетьмана Павла Скоропадського): Навч. посібник. — К., 1997 та книзі Андрусипина Б.І.: Церква в Українській Державі 1917 — 1920 р.р. (доба Директорії УНР): Навч. посібник. — К., 1997. 11. *Євсєєва Т.Н.* Зародження християнської демократії в структурі Російської Православної Церкви в 1917 — 1921рр. (загальний та український аспект) // Український історичний журнал. — 2001. — №1. — С.119. 12. *Сухоплієв І.* Основы советского права об отделении церкви от государства и школы от церкви // Пролетарская мысль. — 1923. — №1. — С.65; Отделение церкви от государства и школы от церкви // Справочник сельского работника Харьковщины. — Харьков, 1923. — С.381 — 390; Відокремлення церкви від держави в УСРР // Порадник Робітника Освіти. — Харків, 1924. — С.421 — 430. 13. *Сухоплієв І.* Відокремлення церкви від держави: Збірник законоположень СРСР і УСРР, інструкцій, обіжників і пояснень Наркомвнусправ УСРР // 3 передмовою Е.А.Балицького. — Харків, 1929. — С. 17 — 18. 14. *Там само.* — С. 15. 15. *Сухоплієв І.* Указатель литературы по антирелигиозной пропаганде // Пролетарская мысль. — 1923. — №3 — 4. — С.80 — 93; №5 — С.61 — 70; Указатель литературы по антирелигиозной пропаганде. — Харьков, 1924; *Глан Я.* Антирелигиозная литература за 12 лет (1917 — 1929). — М., 1930.

А.С.ЗАХАРЧУК

УКРАЇНЬСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІЙ І МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Лютнева революція в Росії сприяла демонтажу самодержавної влади, зумовила унікальну ситуацію, спрямовану на створення нових форм державності і владних відносин. Поряд з тим процес оновлення суспільства колишньої самодержавної Росії супроводжувався дуже складними політико-правовими проблемами. Тому розробка ґрунтовної і конструктивної теоретико-правової бази є однією з основних умов об'єктивного наукового висвітлення зазначених процесів. При дослідженні феномена Центральної Ради першочерговою проблемою постає необхідність переосмислення на якісно новому рівні таких фундаментальних проблем, як концепція влади і її правова платформа в нових умовах співвідношення держави і суспільства, держави і особи, зокрема їх взаємної відповідальності, державної влади, політики, закону і права.

Зокрема, слід по-новому дослідити питання, пов'язані з пріоритетом державних інтересів над особистими, примат держави над правом, свободу вищої державної влади від власних законів тощо. Досліджуючи процеси розбудови української державності періоду ЦР слід звернути увагу на проблеми, пов'язані з аналізом функцій держави, можливих меж її втручання як в господарську, так і інші сфери життя суспільства, до співвідношення централізму і децентралізації в державному регулюванні, пошуку механізмів прояву і врахування інтересів різних суспільних і національних груп населення, аналіз пріоритетів і цінностей. У центрі

© ЗАХАРЧУК Андрій Саввович — кандидат історичних наук, завідувач кафедри Сумського національного аграрного університету

Розділ 1 ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

<i>Журавський В.С.</i> Стратегічні напрями розвитку вищої освіти в Україні у ХХІ столітті	3
<i>Онисьченко Н.М.</i> Правова система та інші соціальні системи: співвідношення та взаємозалежність	9
<i>Плавич В.П.</i> Нове бачення права і його світоглядні функції	15
<i>Мірошніченко М.І.</i> Природа відношення “державна влада — позитивне право”	22
<i>Ковальчук В.Б.</i> Громадянська непокора як тест на легітимність влади: філософсько-правовий аспект	30
<i>Бородін І.Л.</i> Права та свободи громадян, правові категорії	35
<i>Ліпкан В.А.</i> Предмет націобезпекознавства	39
<i>Сухонос В.В.</i> Консенсусна демократія як чинник формування постіндустріальної держави	44
<i>Скрипнюк В.М.</i> Парламент в системі органів державної влади: українська модель і світовий досвід	46
<i>Гринюк Р.Ф.</i> Поняття “загального блага” (<i>bonum commune</i>) в контексті формування теорії правової держави	54
<i>Корчевна Л.О.</i> Преторське право Риму (до рецепції римського права)	61
<i>Гарагонич О.В.</i> Державне регулювання підприємництва в країнах Центральної Європи: теоретико-правовий аспект	66
<i>Давиденко В.В.</i> Економічна функція сучасної держави	73
<i>Лаба О.В.</i> Правовий статус органів Європейського Союзу (теоретико-правові аспекти)	79
<i>Полякова О.М.</i> Фактори демократизації сучасного політичного режиму України	87
<i>Басін К.В.</i> Кримінально-процесуальна відповідальність як різновид процесуальної (теоретико-правові аспекти)	93

<i>Павлишин О.В.</i> До питання про логічні засади моделювання правозастосовної діяльності	97
<i>Коренюк О.М.</i> Загальна характеристика корпоративних правовідносини	103
<i>Фатхутдінов В.Г.</i> Законність як нормативна основа взаємодії громадян та працівників правоохоронних органів (теоретико-правовий аспект)	110
<i>Фулей Т.І.</i> Місце загальнолюдських (загальноцивілізаційних) принципів права у системі принципів права	115
<i>Граціанов А.І.</i> Спеціальна юридична термінологія як спосіб удосконалення законодавства	124

Розділ 2

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

<i>Білоус І.В., Білоус З.В.</i> «Союз українських адвокатів» у боротьбі за права української мови у Східній Галичині (20 — 30 роки XX ст.)	130
<i>Бойко І.Й.</i> Правовий статус вірменських колоній на Поділлі (XIV — XVIII століття)	133
<i>Білоус А.О.</i> Розвиток української національної ментальності в умовах розбудови громадянського суспільства	140
<i>Нелін О.І.</i> До питання спадкування за духівницею у XIX — на початку XX ст.	147
<i>Лаврик Г.В.</i> Правовий вплив на церковно-релігійне життя в Україні 20-х років XX ст.: зміст, соціально-політична палітра	152
<i>Захарчук А.С.</i> Українська Центральна Рада: теоретико-правовий і методологічний аспекти дослідження	156
<i>Редькіна О.М.</i> Судові органи Кримського крайового уряду генерала С. Сулькевича (червень — листопад 1918 року)	162
<i>Мозуляк О.О.</i> Питання орендних відносин у вугільній галузі: історичний досвід та сучасне законодавство	166
<i>Демкова М.С.</i> Основи правового статусу особи за Вірменським Статутом 1519 року	173

Розділ 3

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

<i>Федоренко В.Л.</i> Система виборчого права України: проблеми теорії і практики	178
<i>Батанов О.В.</i> Суб'єкти відповідальності у місцевому самоврядуванні: питання теорії і практики	182
<i>Кормич Б.А.</i> Структуризація інституціонального механізму захисту інформаційної безпеки України	188

<i>Філіндаш Є.В.</i> Чи потрібен Україні двопалатний парламент?	194
<i>Панов О.І.</i> Конституційно-правові основи визначення місця прокуратури в системі органів державної влади	197
<i>Шинкарь Л.В.</i> Становлення муніципальної служби в Україні	205
<i>Бабенко К.А.</i> Судова влада і громадська думка: проблеми взаємовпливу	210
<i>Чикурлій С.О.</i> Конституційно-правове регулювання системи органів виконавчої влади України	219
<i>Корж І.Ф.</i> Поняття та правове положення військовослужбовців військових формувань України	225
<i>Чижиковський В.С.</i> Деякі аспекти історії становлення виборчого процесу України	230
<i>Гончаренко О.М.</i> Правове регулювання економічних прав людини і громадянина в конституціях і конституційних актах України: історичний аспект	237
<i>Білокурська О.В.</i> Історія становлення конституційних обов'язків в Україні	242

Розділ 4

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

<i>Якимчук М.К.</i> Питання правового статусу працівників прокуратури	248
<i>Колпаков В.К.</i> Адміністративна юрисдикція: сутність поняття	255
<i>Коломоєць Т.О.</i> Щодо питання визначення адміністративно-правового примусу	258
<i>Кузьменко О.В.</i> Строки адміністративного провадження	265
<i>Плачкова С.Г.</i> Державне регулювання ядерної та радіаційної безпеки в Україні	270
<i>Бевзенко В.М.</i> Природно-заповідний фонд України як об'єкт державного управління	276
<i>Захарченко В.І.</i> Види державної служби: теоретико-правові і методологічні проблеми класифікації	281
<i>Харченко В.Ф.</i> Теоретичні питання визначення функції органу виконавчої влади	289
<i>Бояринцева М.А.</i> Адміністративно-правовий статус громадянина в Україні: зміст та реалізація	294
<i>Волощук А.М.</i> Державне управління та реалізація окремих функцій державної влади	300

<i>Білоус В.Т.</i> Організація та розвиток системи координації в управлінні правоохоронними органами по боротьбі з економічною злочинністю	308
<i>Кузнєцов В.О.</i> Правове регулювання відповідальності працівників податкової міліції за адміністративні проступки	313

Розділ 5

ЦИВІЛЬНЕ, ПІДПРИЄМНИЦЬКЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

<i>Канзафарова І.С.</i> Категорія шкоди (збитків) у цивільному праві	320
<i>Прилико С.М.</i> Право на соціальне забезпечення — одне з найважливіших соціально-економічних прав людини	323
<i>Кондик П.М.</i> Правове регулювання економічної та господарської діяльності Збройних Сил	329
<i>Малюга Л.В.</i> Особисті немайнові права як вираз права інтелектуальної власності	335
<i>Підюкова Т.П.</i> Цивільно-правові наслідки звільнення від кримінальної відповідальності за нереабілітуючими обставинами як різновид зобов'язань із заподіяння шкоди. Відмінність договірних зобов'язань від позадоговірних	341
<i>Федорченко Н.В.</i> Договір доручення і діяльність адвоката	345
<i>Рабовська С.Я.</i> Підприємство як об'єкт спадкового правонаступництва за проектом нового ЦК України	351
<i>Попадюк С.С.</i> Правове положення арбітражного керуючого (ліквідатора)	356
<i>Воловик В.В.</i> Деякі питання укладення договорів, предметом яких є вексель	363
<i>Валах В.В.</i> Спадкування за заповітом та законом (на прикладі України та Російської Федерації)	367
<i>Клейменова С.М.</i> До питання про об'єкт авторського права	371
<i>Гелецька І.О.</i> До питання про правовий статус піклувальника	378

Розділ 6

ФІНАНСОВЕ ТА БАНКІВСЬКЕ ПРАВО

<i>Нагребельний В.П.</i> Проблема реалізації державних гарантій і пільг для іноземних інвесторів	384
<i>Трофімова Л.В.</i> Особливості діяльності податківців, які виконують функції правового забезпечення	390
<i>Цестков А.М.</i> Порядок фінансування видатків, затверджених у Державному бюджеті України на утримання центральних органів виконавчої влади	396

<i>Коссе Д.Д.</i> Соотношения специальных правовых режимов налогообложения в специальных экономических зонах и на территориях приоритетного развития в Украине	404
--	-----

Розділ 7

АГРАРНЕ ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

<i>Струтинська — Струк Л.В.</i> Право на екологічну інформацію та участь громадськості у прийнятті екологічно значущих рішень як гарантія забезпечення біобезпеки	412
---	-----

Розділ 8

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНОЛОГІЯ

<i>Гуторова Н.О.</i> Виникнення правовідносин як стадія механізму правового регулювання і кримінально-правової охорони державних фінансів України	417
<i>Гель А.П.</i> Окремі аспекти тактики допиту при розслідуванні злочинів, вчинених засудженими в місцях позбавлення волі	422
<i>Новіков М.М.</i> Громадські об'єднання в Україні як суб'єкти попередження злочинності	429
<i>Чебан В.М.</i> Апеляційне оскарження як новела в кримінально- процесуальному законодавстві України та його практичне застосування	435
<i>Басай В.Д.</i> Предмет та основні напрями криміналістичної одорології. Її місце у системі наукових знань	439
<i>Котовенко О.М.</i> Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст.292 КК України	446
<i>Козутич І.І.</i> Деякі аспекти врахування обвинуваченням тактики захисту у кримінальних справах	452
<i>Шамлій Н.О.</i> Розвиток інституту необхідної оборони в кримінальному праві України	456
<i>Стеценко Ю.В.</i> Засоби масової інформації як джерело формування громадської думки у сфері кримінального судочинства	461
<i>Бородіна Г.І.</i> Правова норма про відповідальність за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки	467
<i>Сандуляк І.О.</i> Забезпечення прав і свобод людини та проблеми удосконалення інституту додаткового розслідування	470
<i>Поліщук Г.С.</i> Деякі питання щодо ефективності правових норм у сфері охорони навколишнього природного середовища	473

<i>Гурджі Ю.А.</i> О методологической функции философии права в исследовании проблемы гарантий прав личности в уголовном процессе	478
<i>Анчукова М.В.</i> Виправданий ризик: поняття та ознаки	483
<i>Мазуренко О.В.</i> Проблеми визначення об'єкта, предмета та об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого статтею 361 КК України	488
<i>Назаров І.В.</i> Порівняльно-правовий аналіз Вищої ради юстиції України з Вищою радою магістратури Молдови	492

Розділ 9

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

<i>Сонюк В.А.</i> Гарантія як спосіб забезпечення виконання зобов'язань за законодавством України і нормами міжнародного приватного права	497
<i>Дмитрієв А.І.</i> Специфічні міжнародно-правові наслідки Вестфальського миру 1648 р.	502
<i>Мармазов В.Є.</i> Право доступу до судового органу та право на ефективний розгляд апеляцій у практиці Європейського Суду з прав людини	510
<i>Прусс В.М.</i> Проблеми тероризма на море	514
<i>Мицик В.В.</i> Поняття “релігійних”, “мовних”, “расових”, “етнічних” та “національних” меншин у міжнародному праві	516
<i>Фединяк Г.С.</i> Деякі аспекти правосуб'єктності юридичних осіб у міжнародному приватному праві	522
<i>Хаваджі Д.Р.</i> Корінні народи Криму: проблема визначення в нормах міжнародного права і Конституції України	527
<i>Муцький П.П.</i> Розвиток міжнародного права щодо національних меншин: рівень ООН	531

Розділ 10

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

<i>Волкова І.О.</i> Жінки у культурно-просвітницькому русі другої половини XIX ст.	538
<i>Кальян С.С.</i> Українське питання і єврейська національна політика у діяльності В. Жаботинського	544
<i>Ніжельська А.В.</i> Спільне й особливе у новітній західноєвропейській та вітчизняній парадигмах громадянського суспільства	547
<i>Вільчинська І.Ю.</i> До проблеми соціально-політичної активності молоді	552

<i>Бурдяк В.І.</i> Суспільна трансформація в Болгарії: етнополітичні аспекти	555
<i>Хома Н.М.</i> Актуальні проблеми становлення соціальної держави в Україні	563
<i>Чижова О.М.</i> Політичні технології як втілення політичного прагматизму	569
<i>Алексєєнко І.В.</i> Глобалізація: сутність і тенденції	572
<i>Гребенник Г.П.</i> Місце Фрідріха Ніцше в макіавелліансько-кантіанському метадискурсі	576
<i>Корж А.В.</i> Мовний чинник в інформаційній сфері	581
<i>Лікарчук Н.В.</i> Організація передвиборчої команди і проведення виборчої кампанії. Загальні принципи і методи	586
<i>Саміло Г.О.</i> Відродження соціал-демократичного руху та формування багатопартійності в Запоріжжі (1989 — 1991рр.)	589
<i>Єржов О.В.</i> Політичні партії і становлення демократії: політико- правові аспекти участі партій у виборчому процесі	592
<i>Остюченко С.М.</i> Держава загального добробуту як втілення ідеї соціал-демократів про соціальну справедливість	600
<i>Кулик С.М.</i> Військово-політична діяльність М.Міхновського із створення української національної армії	604
<i>Катеринчук П.М.</i> Еволюційні процеси у Канаді другої половини 90-х років ХХ ст.	611
<i>Михайленко М.В.</i> США після Клінтона на світовій арені: питання гегемонії у ліберальних та геополітичних концепціях до 2001 — 2002 рр.	618
<i>Коваленко А.А.</i> Проблема форм правління в політичній концепції Ж.-Ж. Руссо	624

Розділ 11 РЕЦЕНЗІЇ

<i>Баймуратов М.О.</i> Органи державної влади України: актуальні проблеми теорії і практики	630
--	-----